

Tá Nyrup legði kongin

Søgan um tá Atli Dam hótti Nyrup við at slíta alt samstarv, tók hann ikki sítt krav aftur um, at danska oljufelagið Dong skuldi hava framhjáráttindi í eini undirgrundaravtalu

JAN MÜLLER

Nógv stóð á formanninum í danska sosialdemokratínum, Poul Nyrup Rasmussen á vetri í 1992. Tá fekk hann nevniliga greið boð frá táverandi lögmanni og formanni í javnaðarflokkinum, Atli Dam: tók Nyrup ikki aftur krav sítt um, at tað almenna danska oljufelagið DONG skuldi hava framhjárátt í eini fýroyskari oljuvinnu, afturfyrir, at danir lótu fýroyingum rættin til undirgrundina, so tók javnaðarflokkurin alt fyrri eitt sín stuðul til danska bróðurflokkinn aftur. Haraftrat fór hann at fyrirreika eina 10 ára ætlan fyrri avtøku av Heimastryrskipanini.

Hetta kom fram í Degi og Viku hóskvöldið. Fyrr í vikuni visti sjónvarpið annars at siga frá einum brævaskefti millum táverandi forsætisráðharran Poul Schlüter og formannin í sosialdemokratínum, Poul Nyrup Rasmussen, ið snúði seg um yvirtøku av undirgrundini.

Har kom fram, at eftir at Schlüter hevði boðað flokkunum á fólkatingi frá, at hann fór at undirskriva avtalu við fýroyingar um undirgrundina, fór danski javnaðarflokkurin fullkomiliga uppá bakkeini og hótti við at atkvøða ímóti avtaluni, um ikki oljufelagið DONG varð tikið við í avtaluna. Felagið skuldi hava framhjáráttindi í einum oljuútveiklingi við Fýroyar.

Hetta vildi Schlüter ikki hoyra talan um. Hann roknaði ikki við, at fýroyingar fóru at góðtaka tað. Tá avtornaði tók Nyrup krav sítt aftur og undirgrundaravtalan varð undirskrivað, uttan at DONG varð nevnt.

Nyrup boygdi seg

Nú hetta brævaskeftið er vorðið alment hevur Atli Dam, ið var ein av fýroysku høvudsökunum í undirgrundarmálinum, einki í móti at siga frá, hvat veruliga hendi handan politisku leiktjóldini dagarnar undan undirskrivningini av avtaluni, hvussu tað eydnaðist at trýsta Poul Nyrup Rasmussen til at taka síni krøv aftur.

Atli Dam visir á, at tað er ikki nakað dulmál, at danski javnaðarflokkurin var ikki fegin um undirgrundaravtaluna, sum Schlüter gjørdi við fýroyingar í september 1992. Teir høvdu jú í árávis sagt, at fýroyingar skuldu hava eina grønlandska skipan umframt eitt

samarbeiði millum dansk og fýroysk feløg um troytan av rævnun í undirgrundini - og har danir skuldu hava fyrimunir framum útlendsk feløg.

Hetta var tí ein høvudsökun til, at teir noktaðu at stuðla avtaluni, tá hon skuldi koma fyrri í fólkatinginum. Schlüter, ið tá sat í minnilutastjórn, fekk tí ikki so væl gjøgnumført ætlanina.

Ein avgjörður Schlüter

Atli Dam greiðir soleiðis frá hesi ikki sørt dramatisku støðuni: -Schlüter ringdi til mín eina lítla viku, áðrenn tann 22. desember, tá avtalan skuldi undirskriva í Havn, greiddi frá støðuni hjá danska javnaðarflokkinum og segði, at um ikki hesin fráfalið síni krøv áðrenn 19. desember, so bleiv einki skrivast undir. Eg skilti hetta sjálvandi sum, at hann vildi hava meg at leggja trýst á javnaðarmenninar sigur Atli Dam og heldur fram:

-Tað gjørdi eg sjálvsagt eisini, tí tað eru bert fólk, ið onga føling hava við, hvat ein kann og ikki innan Heimastryrskipanina, sum kunnu hugsa, at tað bar til eftirfylgjandi at broyta eina avtalu og at fýroyingar skuldu fáa minni, enn teir høvdu fingið frá Poul Schlüter. Eingin fýroyingur við sínum fullu fimm vildi kunnað gingið við til tað.

Atli Dam royndi tí av øllum alvi at fáa hendur á Poul Nyrup Rasmussen fyrri at greiða honum frá hesum, men hann var sum farin undir heilt.

-Eg setti meg í samband við framstandandi javnaðarmenn, men tað eydnaðist ikki at fáa samband við Nyrup. Tí rann freistin leygmorgunin tann 19. desember út, og Schlüter ringdi so aftur og segði, at ferðin var avlýst.

Sum eina seinastu roynd setti Atli Dam seg í samband við Poul Nielson, fyrrv. orkumálaráðharran, sum hann frammanundan hevði illtonktan fyrri at hava ávirkað støðutakanina hjá javnaðarflokkinum í hesum máli.

-Fyrst var eg tó noyddur at fáa mær undirtøku frá nevndini í javnaðarflokkinum til at leggja so sterkan truf á sum møguligt. Eg ringdi tí næstformannin, Dan Petersen, sum var eitt sindur skellaður av ætlanini, tí hon sýntist so við-

gongd, men hann tók tó undir við hesum kortini.

Tá Poul Nielson kom til telefonina legði Atli Dam sera hart út og skuldesti hann fyrri ikki at hava skilt, hvat ein kundi í einum ríkisfelagsskapi og ikki.

-Ókara boð vóru púra greið. Um danski javnaðarflokkurin framdi eitt so imperialistiskt inntriv í Fýroyum, sum nú vandi var fyrri, so var alt tað, sum Heimastryrslógin byggi á, oyðilagt fyrri ævigar tíðir - og tá kundu vit eins væl sjálvir uppgæva henda ríkisfelagsskap. Eg segði honum, at vit beinanvegin tóku fólkatingsmannin í danska tingbólkunum og slitu alt samstarvið. At vit síðani fóru at leggja eina ætlan fram fyrri javnaðarfólk og Fýroya fólk, sum snúði seg um at avvikla heimastýrið yvir 10 ár. Og tá fingur danir so ongan dropa av olju.

Atli Dam sigur víðari, at hann sjálvandi ikki ynskti at avvikla henda ríkisfelagsskap, men støðan var nú tann, at um danir kortini framdu hetta álöp, so kundu fýroyingar eins væl gera tað sjálvir. Tí tá var jú alt mist kortini.

Nú stóð á gomlum nøglum. Klokkan mundi vera út móti 14 leygdag. Ferðin hjá Schlüter var avlýst. Klokkan 14.30 ringdi Poul Nyrup loksins til Atli Dam og segði, at javnaðarflokkurin tók aftur síni krøv.

-Eg ringdi til Schlüter og spurdi, um hann ikki kortini kundi koma. Hann jattaði og kom mánadagin 21. desember til Fýroya, har avtalan so var undirskrivað.

Eftirtíðin prógvaði

Atli Dam leggur aftrat, at gongdin í oljumálinum síðani hevur víst, at tað var rætt at vísa aftur kravinum frá danska javnaðarflokkinum.

-Hetta hevur eftirtíðin prógvað. Áhugin frá oljufeløgnum hevur verið sera stórur just tí, at tey hava kunnað bjóða seg fram á jøvnum føti. Hevði ein tjóð ella eitt felag framhjárátt, hvar var so áhugin hjá øllum teimum, sum hava virkað og sum helst eisini ávirka, at ein møguligur oljuútveiklingur kemur í gongd nógv fyrr enn hann annars vildi komið, um eitt ávíst felag hevði so stór framhjáráttindi spyr fyrrverandi lögmaður.

Atli Dam visir eisini í hesum sambandi á, at umrøddi Poul Nielson hevði

Tað eydnaðist ikki Poul Nyrup Rasmussen at fáa síni krøv um framhjárátt til danskt oljufelag við í avtaluna, tá Schlüter og Atli Dam undirskrivaðu hana í 1992

uppskot um, at seismiska arbeiðið skuldi fremjast av Thetis, og at 300 mill. kr., helvt í helvt danskar og fýroyskar, skuldu útvegast til hetta arbeiðið.

-Tá vit siggja, hvat vit í veruleikanum fingur burtur úr við at fáa útlendskt felag at gera hesar kanningar ókeypis, so er greitt, at vit høvdu verið nógv verri fyrri við loysnini hjá Nielson og Nyrup, sum helst eisini hevði gjørt, at vit vóru ikki komnir so langt sum nú, og helst hevði tað eisini kostað okkum meira enn tær 150 mill. kr.

Atli Dam sigur seg alt í alt vera sera fegnan um, at hann í endanum av síni embættistíð í Tinganesi fekk hesi viðurskipti uppá pláss. Hann var sjálvur ein av oddamonnunum aftanfyrri tær samráðingar, sum byrjaðu seinnu helvt av sjevtíðarunum um yvirtøku av undirgrundini og sum endaðu í 92 við undirskrivning av einum sáttamála, sum hevði eittans danskt fingamerki, nevniliga, at fingur við munandi burtur úr skuldi samráðast um minkan av blokkinum.

Marita gjørdi bart

Fyrrverandi lögmaður visir í hesum sambandi eisini á, at danir í sambandi við kreppuloymsninar eftirfylgjandi royndu, hvat teir kundu fyrri at fáa broytt undirgrundaravtaluna soleiðis, at har kom at standa nakað um afturgjalding av lánunum, um so var, at olja var funnin.

-Men har gjørdi Marita Petersen, sum tá var lögmaður, bart og gav dønum greið boð um, at undirgrundaravtalan skuldi ikki nertast. Og hesum boygdi stjórnmál seg fyrri.

-Nú tá fýroyingar hava stríðst 70- og 80-árin og inn í 90-iti at fáa undirgrundina á fýroyskar hendur, er tó so nøgdur við tær útvikling, sum hevur verið síðani tá!

-Nú veit eg væl, at tað eru summir, sum hava hug at siga, at okkurt er, sum ikki tolr dagsins ljós - tí hvi var Dopas í Lopra og hava teir ikki undirhonds fingið avtalu! Har havi eg tað álít

á okkara oljufyrirsiting, sum hevur roynst munandi betri og meira kvalifiserað, enn nakar kundi droymt tá, tá teir siga, at teir tóku tað besta tilbóðið. Eg haldi ikki, at danir har hava fingið framhjárátt. At ein ikki hevur framhjárátt merkir væl heldur ikki, at ein ikki skal hava rætt. Eg meti tað sum positivt, at dansk feløg eru áhugað í útviklinginum her og eru við til at skapa kapping. Tað siggja vit jú

av, at tey eru vorðin partur av fleiri útlendskum samtøkum, hvat ikki hevði verið hent, um danir høvdu onkran eksklusivan rætt. So eg eri ikki so bangin fyrri framfíðni á hasum økinum.

Atli Dam sigur víðari, at høvdu danir havt fingið henda framhjárátt, so hevði tað ikki verið so lætt at fingið bretsk, hálendsk, dansk, amerikansk og norsk feløg og samtøk at virka her.

Rættin til undirgrundina eiga vit

JAN MÜLLER

Tað eru ikki øll, sum halda, at tað var ein so góð undirgrundaravtala, sum m.a. Atli Dam kom heim við í 1992. Hvat hevur Atli Dam tí at siga til tær affinningar, sum hava verið móti undirgrundaravtaluni: at tað hann kom heim við í veruleikanum var ein veinkjaskerdur fuglur!

-Hasum eri eg ikki samdur í. Hóast summir halda teoretiskt, at Heimastryrlógin kann setast úr gildi av fólkatinginum einsamøllum, so er hetta ikki rætt. Vit vita, at spurningar sum ognarrættur og Højhedsrættur eru hugtøk uttan veruligt innihald, men til tess at sleppa undan framhaldandi tjaki og misskiljingum um hetta, er hesin spurningurin nakað, sum sjálvandi skal byggjast inn í eina sjálvstýrslóg, ið avloysir Heimastryrlógin. Og tá hon fer úr gildi er tjakið um heimildirnar sambært henni lokið. Tí ber tað væl til at stýra sær sjálvum sum ein tjóð á jøvnum føti við danir, hóast tú hevur ein ríkisfelagsskap.

Atli Dam heldur tí ikki, at útlendsk oljufeløg hava

nakra orsök til at bera ótta fyrri tí, sum er komið fram um, at vit ikki eiga rættin til undirgrundina.

-Rætturin til at umsita tilfeingið eiga vit sambært hesi avtalu, eisini rættin til inntøkur og útreiðslur. Hetta kann ikki broytast av fólkatinginum og als ikki tá sjálfstýrslógin er fegin til haldar. Tí skilji eg ikki, at teir, sum tosa so nógv um sjálfstýri, ikki hava viljað farið til verka í Stjórnmalanevndini. Tað er ongantíð ov skjótt at fáa hetta arbeiðið byrjað.

Atli Dam heldur ikki, at vit eiga at vera blind fyrri, at vandin við at stjórni í eini avtalu um búskaparlig viðurskipti nærum kundi seta Heimastryrlógin úr gildi, ikki er burtur enn.

-Hann má og kann bert og best fáast burtur við eini sjálfstýrslóg. Vit hildu okkum vera væl vard skattaborgarans vegna, av tí meginparturin av skuldini var privat, men við eini handavending var hon koppað inn í landskassan. Nettuppi okkum tørvardi tey neyðugu stýringsboðini, sum ein sjálfstýrslóg skal hava, eitt nú fíggiareftirlit.